

YALNIZ EVLER SOĞUK OLUR’U POSTMODERN OKUMA DENEMESİ

Feyzanur Tekiner

- Birinci Dünya Savaşı’nın ardından değişen insan psikolojisi ve toplumsal yapı, yeni bir bilinç hâlinin filizlenmesine zemin hazırlamıştı. “Toplum için sanat” anlayışının yerini yavaş yavaş “sanat için sanat” düşüncesi alırken sorgulama ihtiyacı da insanı ister istemez bir anlam arayışına sürükledi. Bu anlayış, zamanla dallanıp budaklandı ve postmodernizmin karmaşık yapısına dönüşerek çağdaş edebiyatta farklı üretimleri doğurdu.

Modernist ile postmodernist anlayış arasında çok ince bir çizgi vardır. Hatta Frederick Jameson, Bruno Latour gibi edebiyat kuramcıları postmodernizmin ayrı bir akım olarak gelişimini bile reddederler. Bu bağlamda Selim İleri’nin romanına bakarken Tim Woods’un şu sözünü gösterici olur: “*Bir eser modernist olmadan postmodernist olamaz.*”

Yalnız Evler Soğuk Olur, sanki bu iki anlayış arasında sıkışıp kalmış ama oradan çıkmak için çaba göstermeyen, bundan da rahatsızlık duymayan bir eser niteliğindedir. Bu hâl, eserin doğasına yakışır ve bir noksanlıktan çok onun karakterine dönüşür.

Bugün Süha Rikkat’le yarım saat oturup konuşma imkânım olsaydı edebiyatın, sanatın ve sinemanın hiçbir kurala boyun eğmeyeceğini söylerdim. Nitekim Selim İleri de böyle düşünüyor olmalı ki romanın ilk sayfalarını modernizmin öncülerinden Virginia Woolf’un şu sözleriyle açıyor:

Romanın kendine özgü gereci diye bir şey yoktur. Her şey romanın kendine özgü gerecidir. Her duygu, her düşünce, kafayla ruhun her özelliği kullanılabilir; hiçbir algı işe yaramaz değildir. Roman sanatının gelip aramızda durduğunu düşünelim bir yol; hiç şüphesiz kendisini saymamızı, sevmemizi istediği ölçüde, dağılmamızı, zorlamamızı da isteyecektir¹

¹ Selim İleri, *Yalnız Evler Soğuk Olur*, Everest Yayınları, İstanbul 2024, s. 9.

Woolf'a göre yazar, özgür bir bireydir; dolayısıyla istediği her şeyi yazabilme-
lidir. Önceki dönemlerin “*Roman budur.*” kurallarına Woolf; “*Hayat böyle mi?
Roman böyle olmak zorunda mı?*” diye sorar.

Zihnimiz sürekli bir düşünce akışı içindedir, sabitlenemez. Hayatımızdaki
hiçbir şey de tek boyutlu değildir. İnsan karmaşık bir varlıkken romanın da
bu karmaşayı yansıtmaması gerekir. Bilinç akışı tekniğinin gücü tam da burada
ortaya çıkar.

Selim İleri'nin yazılarındaki açık sözlülük ve cesaret biraz da buradan gelir.
Tekniğinden etkilendiği Woolf, yapısallaşmış ve kuralcı yazarlık anlayışlarını
eleştirmekten geri durmaz. Eskileri yalnızca “hayal kırıklığı” olarak damgala-
makla kalmaz, elindeki imkânları kullanmayanlara da öfkelenir. “*Eski kitapla-
rın arasına gömüldüm. Beni yetiştirenler. Yeniler epeydir gönlümü çekmiyor.*” der
İleri de. Bu cümle zihnimde ironik bir yankı uyandırır. Yeni bir roman, yeni bir
anlatı biçimi ve “*Yeniler gönlümü çekmiyor.*” diyen bir yazar... “*Romanınız bizim
gönlümüzü çekmesin mi?*” diye sormak isterim.

Selim İleri, bütünlük anlayışından ve kalıplaşmış yazarlık dogmalarından
sıyrılmasaydı *Yalnız Evler Soğuk Olur* bugün var olamazdı. Kuralcılık, gerçek
edebiyatın en büyük düşmanıdır. Hatta sanatın bütün alanlarının önüne çe-
kilmiş en büyük engel belki de “mükemmellik” takıntısıdır. Selim İleri de Süha
Rikkat de bunun farkındaydılar, diye düşünüyorum ancak eseri de yine tabi-
ri caizse bir başlıkla damgalamamın bir sebebi var. Evet, bütünlük anlayışını

reddediyoruz, bilinç akışı ustaca kullanılıyor ancak günün sonunda bir “post-modern” eserden bahsediliyorsa metin birtakım “kuralları” da taşımali bünyesinde. Bu durumda yapabileceğimiz en kesin ayırım bahsi geçen kuralların yazarı kısıtlamamasıdır yani yazar, kuralları istediği gibi eğiþ bükebilir.

Yalnız Evler Soğuk Olur tam olarak bunu yapmasına rağmen ana derdi, eskiyle yeninin zıtlaşmasından öte Süha Rikkat ve Selim İleri’nin bir zıtlaşmasıdır ki bu da yazarın kendi iç dünyasında yaşadığı çatışmadan başka bir şey değildir. İkisi de postmodern anlayışla yazmalarına rağmen, modern ile postmodern bahsinde olduğu gibi ince bir çizgi vardır aralarında.

Roman boyunca hem Süha Rikkat’in hem Selim İleri’nin yazma sürecine tanık oluruz. Yazar, yarattığı karakterle birlikte değişir. Özellikle 15. bölüm, bu açıdan başlı başına bir postmodern anlatı örneğidir. Yazar, roman karakteriyle iç içe geçer; yazarla yazılan arasındaki sınır silinir.

‘Barut, zulüm, ölüm, öldürüm dünyanızda her şey kapkaranlık.’ diyor. Onu hiç böyle konuşturmamıştım.

Tozlu Aşk Romanlarımda onu üç kez yaşattım. Üç kez yaşatmaya uğraş-tım. Tozlu Aşk Romanlarımda üçüncüsünde, en sonunda, bir akıl sağlığı yurdunda öldürdüm onu. Handiyse cümlesi cümlesine, kelimesi kelime-sine hatırlıyorum: Mevsim kış; mevsimi kış yapmıştım. Lapa lapa kar yağıyormuş. Üşüyerek seyrediyordum. Bakırköy Akıl Hastanesi’nin bah-çesinde onun roman kişileri geçit törenine çıkmışlar. O güzelim roman kişilerini, aklın öte yakasına geçmiş mutsuzların çığlıkları arasında, o kuruşuni bahçede gezdirmiştim.

Sahne değişiyor:

...Demek o! Süha Rikkat! Hayatındaki çoraklıktan, korkunç kasvetten kur-tulmak için birçok gece dua etmişti. Duasında-

Gerisini getiremiyor, yazı makinasının başından kalkıyorum².

Genellikle “Eser, yazıldıktan sonra artık yazarın değil okurundur.” denir. Ro-land Barthes’ın *Yazarın Ölümü* makalesinde savunduğu da budur. Eser ta-mamlanmamış olsa dahi yazar öldürülür ve metin saf hâliyle değerlendirilir. Ancak Selim İleri, romanında yazarı öldürmemize izin vermez aksine, bizi ya-zarla birlikte düşünmeye zorlar. Bu da romanı postmodern bir örnek olması-nın yanında yazarı kendi kalemıyla yüzleşmesi durumuna getirir.

Kafes’te öldürmüştüm onu! Fizikötesi ama 29 Nisan akşamı telgrafı geldi. Kafes, Tozlu Aşk Romanları’nın üçüncüsü, 1987’de yayınlandı, 2012’de beşinci basımından sonra bir daha hatırlanmadı. Bu durumda Süha Rik-kat’i 1986’nın sonunda falan öldürmüş olmalıyım. Belki yanılıyorum: Süha Rikkat’i belki de Hayal ve İstirap’ta öldürdüm. O zaman daha da es-kilerde, Tozlu Aşk Romanlarımda ikincisinde. Anımsamıyorum; yıllardır

² age., s. 63-64.

hiçbirini okuduğum, karıştırdığım yok. Kor sönmüş³.

Benzer şekilde 19. bölümde de bu karşıtlığın bir devamını okuyoruz; bu, anlatının apaçık bir yansımasıdır. Roman kişinin, onu yazan İleri'yi bir akşam çayına davet etmesiyle başlar her şey. Yazar, ana karakteriyle kendisini yüz yüze bir çay sohbetinde denkleştirerek dördüncü duvarı yıkar. Başından beri okuru *“Bu satırları ben yazdım, gerçek değil.”* algısıyla ilerleten yazar, mutlak doğru kabul edilen anlatım kurallarını çoktan bozmuşken bir de Süha Rikkat'in yanına akşam çayına gitmeyi kabul eder.

Yazar, 20. bölümde ise şöyle der: *“Birçok romanını okumuşum öldürdüğüm Romancı'nın. Şimdiyse ona gidiyorum, dün akşam telgrafla davet etti.”* Devamında 21 ve 22. bölümler oldukça kısa geçse de deniz kabuklarının uğultusundan söz edilir. Çok eski çağlardan gelen dalgaların sesini ya-

zarımız hiçbir zaman yazamamıştır. Bu onur, Romancı'ya ait olsa gerek. Çünkü her yazarın o uğultuyu yazmak istemesi gibi, Süha Rikkat de kendi uğultusundan sıyrılmayı amaçlar ancak İleri'nin kaleminde hayat bulur.

Konuşmalar hem tuhaf hem de olağan ilerlerken Romancı'nın sözlerinde geçmişten günümüze pek çok yazarın en büyük endişelerinden birine tanık oluruz: Kalıcılık, unutulma korkusu ve yazar çıkmazı; karakteri bir arada boğar. Hatırlamadığımız, sayfalara karışıp giden yazarlar ve şairler olduğu gibi hayatları boyunca tanınmayıp vefatlarından sonra adları anılmaya başlanan ustalar da vardır. Bu endişe, bir iz bırakmak isteyen herkesin ortak gayesi olsa da kontrolü bizde değil, edebiyatın doğasında ve bir anlamda da okurdadır. Bu konuşma sahneleri, anlatılan hikâyeden öte, hayatın tesadüflerinin etkisini hissettirir.

Yeni bir roman yazarsam, sizin getirdiğiniz glayöleri mutlaka anacağım. Geriye izi kalsın isterim. Tekrar yazabilir miyim bilmiyorum. Geri dönebilir miyim? İki ay sonra seksen yaşında olacağım. Çok uzun bir zaman⁴...

Süha Rikkat'in izini tarihe kazıyan Selim İleri, Selim İleri'yi tarihe kazımak isteyen Süha Rikkat... Bu korku ikisine de ait. Selim İleri yetmiş altı yaşında aramızdan ayrıldı. Kitapta ise o gün İleri'nin doğum günüdür, kırk yaşına gir-

³ age., s. 85-86.

⁴ age., s. 99.

miştir. Romancı'sının yarı yaşındadır; belki de geleceğini Süha Rikkat'te görmüştür, kim bilir... O gün Süha Rikkat konuşurken kelimeleri arasında birkaç sene önce romanı kaleme alan Selim İleri'yi görmeden edemem.

"...Arkamda uzun bir ömür var. Pek çok şey gördüm, pek çok ıstıraba tanıklık ettim. Boşladım, acıyı alt edebilirim zannettim. Son senelerine gelmiş eski bir romancıyım..."

Eve döner dönmez -hangi eve?, Köşe Palas'a mı, Sıracevizler'e mi?- bunları hemen defterime geçirmeliydim.

"...Birkaç yüz sayfalık saadetler aşılacak istedim..."

Kırklarımda olduğuma göre, Köşe Palas'ta, sarı deftere, eski defterlerden birine...

Yüzü kasılmış, dudakları titriyor. Son senelerine gelmiş eski bir yazar olarak, genç kuşaklar adına umutsuzluk duyuyordu.

"...Kötülük batağı bekliyor onları. Bataklıkta nereye kadar, nasıl yol alınabilir, nasıl yaşanır? Nasıl ayakta durulur?!"⁵

Seksenine dayanmış Süha Rikkat'ın derdi elbette iyiliktir. Ona daha acıklı yazmasını, okurun gözyaşı ve hüznü beklediğini söyleyen Mösyö Kevork'un ne kadar canını sıktığını mektuplarında anlatır. Bunca çile ve ızdırıp dolu dünyada bir umut aşılacak ister, özellikle gençlere şifa olma peşindedir. Bunun gerçekliği ise tartışmalıdır. Elbette yazar özgürdür fakat olmayan, sahte bir sonu ne kadar inandırıcı kılabiliriz okura? İnandırıcı kılsak bile bunun doğruluğunu ne ölçüde savunabiliriz?

Süha Rikkat mutlu sonla biten romanlar yazmak ister ancak yazarın kalemi bunu reddettiği sürece Selim İleri'nin yalnız sonlarından öteye geçemezdi yazdıkları. Çünkü yazarının aksine karakter, beğendirmeye çabasıyla kurar cümlelerini; bu yüzden de kesik kesik yazar, düşüncelerini bir çırpıda sayfaya dökemez. Modernizmin kesin olarak reddettiği şeylerden biri de yazarın okura hizmet etmemesidir. Yazar, yalnızca kendisi için yazar.

Gözyaşı yasak. Katharsis kesinlikle yasak. Aristotales kapının önüne konulacak. Beden dili falan almış başını gitmiş. Yasaklara uyarak, adeta boyun eğerek yol alıyordum, sırf onlar beğensinler...

Katharsisten yalıtılmış Süha Rikkat -Adını bulmuştum nihayet- asla onaylamayacaktı: "Hayır! Hayır!" anlamına başını iki yana sallayarak karşı koyacaktı.

İkiye bölünmüştüm: Anlatıcı, ben, yazar, bakış açısı, elöyküsel anlatış üzüncülerle dile getiriyor, roman kişisi Süha Rikkat us yarılmasında boynuna saadetler kuşanıyor: "Hayır! Hayır! Hiçbir şey bitmedi, mutluluk gelecek ilkbahara! Gelecek ilkbahara!"⁶

⁵ age., s. 102.

⁶ age., s. 67.

Selim İleri, romanı “yalnız okurlar” için yazdığını söylemişti. Yalnız bir okur olarak okudum ve şimdi kendimden çok eksikim. Bunun yanında çağdaş edebiyatın bir yazar adayı olarak önümü daha rahat görebiliyorum. “*Kuşakdaşım kimi hikayeciler, şairler, yazarlar öldüler. Etrafım kocaman bir ölüm bahçesi. San-ki domino: Hatırlayıpta bir ölüyorlar, bir yaşıyorlar.*”⁷

Bu satırları yazan Selim İleri de 2025 senesinde vefat etti. İleri, asıl edebî eğitimin etki altında kalmak olduğuna inandı ve öncü kabul ettiği yazarları kaleminde yansıtmaktan hiç çekinmedi. Kendisinin etkisi altında kalmak yeni nesil Türk yazarlar olarak bizler için bir gurur kaynağı olacaktır.

Kaynaklar

Barthes, Roland, “The Death of the Author”, *Aspen*, 1967, s. 5-8.

İleri, Selim, *Yalnız Evler Soğuk Olur*, Everest Yayınları, İstanbul 2024.

McNeille, Andrew, *The Essays of Virginia Woolf*, London, The Hogarth Press, Volume 4.

Medyascope TV, “Zeytin Dalı: Selim İleri Yalnız Evler Soğuk Olur’u Anlatıyor”, 28 Mayıs 2024, YouTube. <https://youtu.be/Y5XjdcMajJg?si=YhWqPQ00pQD5SOnJ>

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, “Selim İleri ile Son Kitabı “Yalnız Evler Soğuk Olur” Üzerine Söyleşi”, 12 Temmuz 2024, YouTube. <https://youtu.be/mx3G-7E7lFQ?si=wQsknJRie6Scz1eg>

⁷ *age.*, s. 20.